

РОЗВИТОК РИНКУ ФАКТОРИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

Григораш О.В., Тарасюк Д.В.
Університет митної справи та фінансів

У статті проведено аналіз розвитку ринку факторингових послуг, наданих фінансовими компаніями в Україні протягом 2012-2016 рр. Визначено місце та роль факторингу у фінансових послугах, що надаються фінансовими компаніями України. Розглянуто розподіл договорів факторингу за видами економічної діяльності та джерела фінансування укладених факторингових операцій. Охарактеризовано основні чинники впливу на обсяг операцій факторингу протягом аналізованого періоду. Визначено основні тенденції розвитку світового ринку факторингу у 2016 р.

Ключові слова: факторинг, фінансові послуги, валютний курс, джерела фінансування, види економічної діяльності.

Постановка проблеми. Через нестабільність соціально-політичної ситуації в країні та коливання валютного курсу суб'єкти підприємницької діяльності залишаються сам-на-сам із проблемою нестачі оборотних активів, викликані не своєчасністю здійснення платежів за зобов'язаннями. Одним із найбільш дієвих інструментів миттєвого отримання заборгованого платежу є факторинг, який забезпечує близько 20% усіх фінансових послуг, що надаються фінансовими компаніями в Україні. Підвищення зацікавленості суб'єктів підприємництва у прискоренні повернення дебіторської заборгованості обумовлює необхідність аналізу ринку факторингових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із зростанням популярності факторингу, підвищилася й увага науковців до вказаної фінансової послуги. Зокрема, О. Конарівська та Т. Новікова [1] розглядають підходи до формування поняття «факторинг», узагальнюють його через призму законодавчих актів та наукову літературу. Н. Радух [2] розкриває зміст факторингових операцій, їх роль та значення у забезпеченні ефективної виробничо-господарської і фінансової діяльності вітчизняних підприємств, Л. Момот [3] аналізує переваги і недоліки використання факторингу та порівнює особливості банківського факторингу та кредиту. М. Казакова [4] також оцінює переваги та недоліки фак-

торингу порівняно з іншими видами короткострокового кредитування. О. Тригуб [5] наголошує, що розвиток факторингу в Україні відбувався завдяки активній участі банківських установ у даному процесі, й сьогодні вони є лідерами вітчизняного ринку факторингових послуг, маючи значні конкурентні переваги порівняно з небанківськими спеціалізованими у галузі факторингу компаніями. Разом з тим потребує обґрунтування коливання обсягу наданих факторингових послуг протягом останніх 5 років через призму впливу економічних та соціально-політичних чинників.

Метою статті є аналіз розвитку факторингових послуг в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо розвиток фінансових послуг в Україні протягом останніх 5 років. Інформація про обсяги та види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями, крім послуг з управління ФФБ та ФОН, представлена в таблиці 1.

Аналізуючи дані таблиці 1 можна зробити висновок, що протягом 5 років обсяг наданих фінансовими компаніями фінансових послуг зріс з 38 254,0 млн. грн. у 2012 р. до 98 411,8 млн. грн. у 2016 р. на 157,3%. Найбільше зростання відбулося по операціям фінансового лізингу (вартість укладених договорів фінансового лізингу). Разом з тим питома вага вказаного виду операцій у структурі наданих фінансових послуг залишається незначною. Майже на одному рівні зали-

Таблиця 1

**Інформація про обсяги та види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями,
крім послуг з управління ФФБ та ФОН**

Вид фінансової послуги, млн. грн.	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016/2012	
						Абс., млн. грн.	Відн., %
Надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів	2 440,5	4 462,4	3 540,3	5 521,4	2 390,3	-50,2	-2,1
Надання позик	1 152,4	2 555,7	3 444,2	1 849,3	3 392,2	2 239,8	194,4
Надання порук (поручительств)	39,1	211,2	52,0	88,3	523,8	484,7	1 239,6
Фінансовий лізинг (вартість укладених договорів фінансового лізингу)	1,7	16,5	257,4	20,2	67,3	65,6	3 858,8
Надання гарантій	739,9	327,8	409,7	138,5	1 437,7	697,8	94,3
Факторинг	11 702,9	10 039,5	23 525,7	16 555,9	16 887,5	5 184,6	44,3
Залучення фінансових активів юридичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення	550,3	247,7	644,9	1 649,3	2 551,9	2 001,6	363,7
Операції з обміну валют	11 053,5	7 605,2	694,4	449,3	413,5	-10 640,0	-96,3
Операції з переказу грошових коштів	10 307,1	11 127,0	12 703,8	31 594,7	70 326,7	60 019,6	582,3
Адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах	266,6	622,2	422,5	678,3	420,9	154,3	57,9
Всього	38 254,0	37 215,2	45 694,9	58 545,2	98 411,8	60 157,8	157,3

Джерело: складено автором за [6]

шився обсяг операцій з надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів: 2 390,3 млн. грн. у 2016 р. проти 2 440,5 млн. грн. у 2012 р.

Повертаючись до предмету нашого дослідження, факторингу, розглянемо рисунок 1.

Аналіз даних рисунку 1 дає можливість відзначити, що протягом аналізованого розвитку ринку факторингу був поступовим. Включенням є 2014 р. Так, протягом аналізованого періоду обсяг операції факторингу зріс з 11 702,9 млн. грн. у 2012 р. до 16 887,5 млн. грн. у 2016 р. на 44%. При цьому його питома вага в обсязі наданих послуг скоротилася з 30,6% до 17,2%. Це пов'язано із зростанням обсягу надання послуг з переказу грошових коштів (з 11 053,5 млн. грн. у 2012 р. до 70 326,7 млн. грн. у 2016 р.).

Рис. 1. Динаміка наданих послуг факторингу у 2012-2016 рр.

Джерело: складено автором за [6]

Найбільшу питому вагу в обсязі фінансових послуг факторингу мав у 2014 р., коли відбулося його стрибкоподібне зростання до 23 525,7 млн. грн. проти 11 702,9 млн. грн. у 2012 р.

Враховуючи те, що факторинг є одним із найдієвіших засобів погашення дебіторської заборгованості, можна припустити, що у 2014 р. підвищення попиту на зазначені послуги зумовлене зростанням дебіторської заборгованості українських компаній, викликане коливанням курсу валют.

Динаміка кількості договорів факторингу та курсів валют представлена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка валютних курсів НБУ станом на останній робочий день року у 2012-2016 рр.

Валюта	2012	2013	2014	2015	2016
USD	7,993	7,993	15,7686	24,0007	27,1909
EUR	10,6035	10,9376	19,2329	26,2231	28,4226
Кількість договорів факторингу	5 616	6 436	4 816	4 723	18 990

Джерело: складено автором за [6; 7]

Аналізуючи дані рисунку 1 та таблиці 2, можна зазначити, що дійсно, стрімке зростання наданих послуг факторингу може бути зумовлене зростанням курсу валют: долара США з 7,99 грн. у 2013 р. до 15,77 грн. за одиницю та євро з 10,93 грн. у 2013 р. до 19,23 грн. у 2014 р. Неготові до настання таких валютних ризиків суб'єкти підприємницької діяльності були змушені будь-якою ціною повертати фінансові ресурси та поповнювати оборотний капітал.

Подорожчання валюти (і долара і євро) вдвічі спричинило зростання обсягу наданих факторингових послуг удвічі. Подорожчання валюти у 2015 р. у порівнянні з 2012-2013 рр. у півтора рази сприяло пропорційному зростанню наданих послуг факторингу у цей період. Відтак відзначаємо, що «золоті» часи для виконавців факторингових операцій настають саме тоді, коли для суб'єктів підприємництва починаються скрутні дні.

Динаміка кількості договорів факторингу зовсім не повторює тенденцію обсягу наданих послуг факторингу за досліджуваній період. Зокрема, кількість договорів факторингу у 2014 р. (4 816) була навіть меншою, ніж показник 2012 р. – 5 616. Можна припустити, що протягом 2012-2013 рр. значна кількість суб'єктів підприємницької діяльності користувалася таким видом послуг, але валютна криза 2014 р. ста-

ла наслідком подорожчання послуги, у зв'язку з чим прискорене повернення фінансових ресурсів змогли дозволити собі далеко не всі компанії.

Скористалися послугою менше суб'єктів, але на більшу суму. «Популярність» послуги поновлюється у 2016 р., коли кількість відповідного виду договорів зростає в 4 рази у порівнянні з 2015 р. і становить 18 990.

Проаналізуємо джерела фінансування укладених факторингових операцій (таблиця 3).

Таблиця 3
Джерела фінансування укладених факторингових операцій у 2012-2016 рр.

Рік	Од. ви-міру	Джерела фінансування			
		Власні кошти	Позичкові кошти юр. осіб (крім банк. кредитів)	Банківські кредити	Інші дже-рела
2012	млн. грн.	8 179,0	1 584,4	1 643,0	296,4
	%	69,9	13,5	14,0	2,5
2013	млн. грн.	6 183,9	367,7	3 338,9	149,0
	%	61,6	3,7	33,3	1,5
2014	млн. грн.	15 168,8	1 279,7	4 926,3	2 146,1
	%	64,5	5,4	20,9	9,1
2015	млн. грн.	13 780,2	1 251,9	793,6	728,7
	%	83,2	7,6	4,8	4,4
2016	млн. грн.	14 060,6	1 021,0	345,4	1 444,4
	%	83,3	6,1	2,0	8,6

Джерело: складено автором за [6]

За даними таблиці 3 робимо висновок, що протягом 2012-2016 рр. структура джерел фінансування укладених факторингових операцій була нестійкою.

Найбільшу питому вагу в її складі мали власні кошти, які зросли не лише у грошовому виразі з 8 179,0 млн. грн. у 2012 р. до 14 060 млн. грн. у 2016 р., а й за питомою вагою з 69,9% у 2012 р. до 83,3% у 2016 р. Разом з тим майже вдвічі скоротилася питома вага позичкових коштів юридичних осіб (крім банківських кредитів) з 13,5% у 2012 р. до 6,1% у 2016 р. при скороченні у грошовому виразі на 35%.

Банківські кредити скоротилися за питомою вагою у 7 разів з 14% у 2012 р. до 2% у 2016. при скороченні обсягу джерела фінансування на 79%. Інші джерела значно зростають в абсолютному виразі з 296,4 млн. грн. у 2012 р. до 1 444,4 млн. грн. у 2016 р. при зростанні за питомою вагою в три з половиною рази з 2,5% до 8,6 протягом аналізованого періоду.

Доцільно розглянути розподіл договорів факторингу за видами економічної діяльності (таблиця 4).

Аналіз даних таблиці 4 дає змогу підкреслити, що протягом аналізованого періоду лише три види економічної діяльності користувалися послугами факторингу: будівництво, сфера послуг та харчова промисловість.

Серед перелічених галузей найбільший обсяг операцій факторингу припав саме на сферу послуг. Пік активності спостерігається у 2014 р. У 2016 р. відбувається зростання показника порівняно з 2015 р., але скорочення у порівнянні з 2012 р.

Скорочення обсягу факторингових послуг відбулося і у харчовій промисловості з 295,8 млн. грн. у 2012 р. до 92,2 млн. грн. у 2016 р. Разом з тим значно підвищилася активність будівельних підприємств: з 5,8 млн. грн. у 2012 р. обсяг наданих операцій факторингу зросла до 382,4 млн. грн. у 2016 р.

Аналізуючи ринок світового факторингу, слід відзначити зростання обсягу надання такого виду операцій, разом з тим зниження досягнень були за рахунок скорочення обсягів факторингу в Китаї, де економічний спад вплинув на міжнародних учасників торгівлі з контрагентами в таких країнах, як США, хоча в цьому випадку зниження вирівнюється збільшенням внутрішнього бізнесу, принаймні, щодо членів FCI.

FCI – організація, створена в 1968 році в якості парасолькової організації для незалежних факторингових компаній у всьому світі. Сьогодні FCI перетворився у представника світової мережі факторингу та асоціацію з більш ніж 400 членами у 90 країнах-учасницях, що становить майже 90% світового обсягу кореспондентського факторингу в світі. У 2016 році види діяльності TOB IFG (Міжнародна Ланцюжок факторів) були інтегровані в FCI. Сьогодні FCI це дійсно глобальний представник факторингового бізнесу та дебіторської заборгованості у фінансовій галузі.

Таблиця 4
Розподіл договорів факторингу за видами економічної діяльності у 2012-2016 рр.

Вид економічної діяльності	2012	2013	2014	2015	2016	Відхилення 2016/2012	
						Абс., млн. грн.	Відн., %
Будівництво	5,8	55,1	69,6	91,3	382,4	376,6	6493,1
Добувна промисловість	0	0	0,1	0	7,6	7,6	X
Легка промисловість	11,1	0	0	0	1,5	-9,6	-86,5
Машинобудування	253	0,3	0	0	0	-253	-100,0
Металургія	26,8	0	0	0	7	-19,8	-73,9
Сільське господарство	0	17,5	1,3	29,7	68,2	68,2	X
Сфера послуг	1 479,3	152,6	1 501,80	738,3	1 121,2	-358,1	-24,2
Транспорт	0	1,7	3	50	0,7	0,7	X
Харчова промисловість	295,8	115,1	133,2	105	92,2	-203,6	-68,8
Хімічна промисловість	0	2,1	0	0	54,9	54,9	X
Інші	9 596,6	9 695,1	21 817	15541,5	15 151,8	5555,2	57,9

Джерело: складено автором за [6]

Загальний обсяг операцій в 2016 році становив 2,355 млрд євро, що трохи нижче, ніж у 2015 році – 2,367 млрд євро. Члени FCI забезпечують 55% світового внутрішнього об'єму факторингу, 82% – міжнародного і 61% від загального обсягу.

Транснаціональний обсяг факторингу в перші 2 місяці 2017 року показує, що найважчі часи вже минули і цей сектор повернеться до позитивної динаміки у поточному (2017) році.

Європейські ринки показують 2,5% зростання; проте, слід пам'ятати, що цифри виражені в євро і британський ринок, на який припадає 20% Європейського обсягу, страждає від високої волатильності своєї валюти і, як наслідок має 13,2% падіння через коливання курсів валют.

Цифри на інших «зрілих» ринках, таких як Франція (+8%), Німеччина (+5%) і Італія (близько 10%) вказують на продовження позитивного тренду. Разом з тим Туреччина зменшила експорт, знизивши загальний показник обсягу ринку на 10%. Варто підкреслити, що російський ринок виріс на 40%, а голландський – на 26%.

Незважаючи на політичні потрясіння у США, в 2016 році показники Північної і Південної Америки збільшилися в цілому майже на 10% на чолі з Бразилією, обсяги факторингу якої зросли більш ніж на 50%, Мексика – 16%, Чилі – 12%,

а в Аргентини – 22%. Майбутнє галузі у регіоні викликає високі очікування.

Ринок Африки який, звичайно, значною мірою залежить від ринку Південної Африки, показує темпи зростання більш ніж на 47%. Слід пам'ятати, що ця оцінка заснована на цифрах діючих членів FCI і, отже, постійно модифікується.

Азія, як було сказано, значною мірою залежить від Китаю, обсяг факторингу якого знизився в 2016 році на 25%, аналогічні результати і в інших традиційно сильних гравців, таких як Тайвань (-10%) і Японії (-9%). З іншого боку зростання відбулося у Гонконгу (+28%) і Сінгапурі (+4%), також гарні показники росту відзначаються в Малайзії, Таїланді і В'єтнамі [8].

Висновки і пропозиції. У результаті проведеного дослідження проаналізовано розвиток ринку факторингових послуг в Україні та у світі. За обсягом наданих послуг визначено, що факторинг став особливо популярним для українських компаній у 2014 р. Разом з тим, кількість договорів факторингу протягом стрибкоподібно зросла у 2016 р., що характеризує підвищення довіри підприємців до фінансових установ.

Аналіз зарубіжних тенденцій розвитку факторингу дає змогу зробити висновок про необхідність розвитку зазначеної послуги і в Україні.

Список літератури:

1. Конаривська О. Б. Особливості розвитку факторингу на ринку фінансових послуг в Україні / О. Б. Конаривська, Т. М. Новікова // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 182-188.
2. Радух Н. Б. Роль факторингових операцій у сучасних фінансових розрахунках / Н. Б. Радух // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки. – 2016. – Т. 18, № 2. – С. 123-126.
3. Момот Л. В. Факторингові послуги в Україні / Л. В. Момот // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16(2). – С. 147-149.
4. Казакова М. О. Факторингові послуги на ринку короткострокового кредитування України / М. О. Казакова // Магістеріум. Економічні студії. – 2014. – Вип. 56. – С. 55-59.
5. Тригуб О. В. Специфіка діяльності вітчизняних банків на ринку факторингових послуг / О. В. Тригуб // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 284-291.
6. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс]: Матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>
7. Офіційний курс НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/arch/?nbu&2016-12-30>
8. Світовий факторинг: статистика 2016 року [Електронний ресурс]: Матеріали Arma Factoring. – Режим доступу: <http://factor.org.ua/sviitovij-faktoring-statistika-2016-roku.html>

Григораш О.В., Тарасюк Д.В.

Університет таможенного дела и финансов

РАЗВИТИЕ РЫНКА ФАКТОРИНГОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ И В МИРЕ

Аннотация

В статье проведен анализ развития рынка факторинговых услуг, предоставляемых финансовыми компаниями в Украине в 2012-2016 гг. Определено место и роль факторинга в финансовых услугах, предоставляемых финансовыми компаниями Украины. Рассмотрено распределение договоров факторинга по видам экономической деятельности и источников финансирования факторинговых операций. Охарактеризованы основные факторы влияния на объем операций факторинга в течение рассматриваемого периода. Определены основные тенденции развития мирового рынка факторинга в 2016

Ключевые слова: факторинг, финансовые услуги, валютный курс, источники финансирования, виды экономической деятельности.

Grygorash O.V., Tarasyuk D.V.
University of Customs and Finance

THE DEVELOPMENT OF THE FACTORING SERVICES MARKET IN UKRAINE AND IN THE WORLD

Summary

The development of factoring market services provided by financial companies in Ukraine during 2012-2016 is analyzed in the article. The place and role of factoring in financial services provided by financial companies of Ukraine are determined. The allocation of factoring contracts by types of economic activity and the sources of factoring operations funding are considered. The main factors which make impact on the volume of factoring operations during the analyzed period are described. The main trends of the world factoring market development in 2016 are determined.

Keywords: factoring, financial services, exchange rate, sources of financing, types of economic activity.